

Literatura ezlekuetan

Literatura txoko eta bazter guztietan dagoela gauza jakina da. Badira, baina, ezleku bilakatzen diren tokiak, eta horietan ere literatura dago. Horietan gauza bitxia gertatzen da, literatura deigarri bilakatzen da. Esaterako, zer egiten du bertso batek Bilboko luxuzko eraikin bateko lekurik ikusgarrienean? Arte Eder Museoaren alboan eraikin berezia egin dute Bilbon. Ezin esan estilo bakarreko eraikina denik. Zeresan handia eman eta ematen du bere estilo nahasiak. Bartzuek maite, besteek, ordea, ez. Kupula handi bi ditu bazter batean eta bestean. Batek urdin kolore berezia du. Besteak, aldiz, urre kolorea. Azken honetan hizki handiz idatzia ageri da bertsoa: «Ezina eginaz ekina». Esan zidatenean ez nuen sinetsi, eta bertara joan arte sinesgaitza egiten zitzaidan. Baina, bai. Hori dio urre koloreko kupula dotoreak. Ez da bakarra. Lagun batek erosi berri duen gabardinak poema dakar forruan. «De la intimidación que ahora nos asusta / sale el pasado / sale la espléndida nostalgia / ejercicio callado del ocaso» (Orain ikaratzen gaituen intimitatetik / iragana irteten da / iraganmin bikaina irteten da / gainbeheraren ariketa isila). Gorri biziz idatzitako poemak kalea ikusten du euria goitik eta behetik ari den egunetan. Akorduan dut duela asko gona beltz bat erosi nuela bazter batean hizki zuriz idatzia zuen poema gustatu zitzaidalako. Gona ez nuen askorik jantzi, eta sasoi batean armairutik at izaten nuen goizero poema irakurtzeko. Poema oparitu nuen arte.

Ezlekuak asko dira literaturarako. Banuen metro txartel bat bagoiko lurtean abandonaturik aurkitu nuena. Zerbait idatzita zegoelako hartu nuen, kuriositateak janda zer ote zen jakin nahirik. «El tren camina y camina / y la máquina

resuella y tose con tos ferina» (Trena joan badoa, eta doa / eta makinak arnasotsa egiten du / eta kukurruku-eztul egiten du). Lagun batek behin, erratuta edo, email bitxi bezain laburra jaso zuen. «Ez naiz zure bizitzako emakumea, nire bizitzako emakumea naizelako». Lagunak ez zuen gogoan emakume hura, eta epostaz jasotako hura ezabatu egin zuen. Baina bai, arrazoi duzu, epostaz bidaltzen diren idatzi asko literatura hutsa dira. Eta ezleku baino, leku da dagoe-neko. Sare sozialak ere aipa genitzake, baina horietan ere gero eta ohikoagoa da literatura. Dena den, ikusi berri du dan argazkia aipatu barik ezin gelditu. John Waters musikari, zinemagile eta antzezlea ageri da. Liburutegi zahar baten erdian dagoen sofa gorrian jesarrita. Eta liburuz inguratuta dago. Apaletan, mahaitxo gainean eta bazterretan. Liburuak zaharrak direla esango nuke, sarri irakurritakoak. Argazkiak esaldia darama: «We need to make books cool again. If you go home with somebody and they don't have books, don't fuck them» (Liburuak bogan jarri behar ditugu berriro. Norbaitekin etxeratzen bazara eta libururik ez badu, ez ezazu txortan egin). Zalantza barik kaleak eta bere hormak (eta komunetako atea) dira onenak. Sarri, komunak eurak. Gizonen komun bateko argazkia datorkit oroimenera. Komun publikoa. Argazkian hormaren kontrako komun-ontzi bi, eta hirugarrenaren lekuan hutsune bat. Hutsunearen gainean norbaitek boligrafoz idatzia: «Hemendik pasatu zen Marcel Duchamp». Bide batez, airean harrapatzen duzun solasaldi bat ere izan liteke literatura, poesiatik zer izan lezake. Hamazazpi urte ozta-ozta zituzten hiru neska-mutil. Batek komun bat aipatzen du, zerbait pasatu omen zaio komunean zegoela, eta desagerpenen bat dago tarteko (uler ezazu, airean harrapatzen diren solasaldiek ez dute hasierarik ezta amaierarik ere, inkonexoak gertatzen dira sarri), eta mutiletako batek erantzuten dio, «bai, Duchamp artistaren obra, ez?». Hara. Liluratuta etorri zitzaidan lankide bat lehengoan. Etxeko postontzian publizitatea sartu zioten. Botatzekoa zen, baina esaldi bat egin zitzaion deigarria. «La

chusma no se rinde» (Jendailak ez du amore ematen). Koltxoiak saltzen ei zituzten! Lagunak publizitate orria erakutsi ere egin zigun. Ez zait oso argi gelditu koltxoi bikainak saldu nahi ote zituzten, eta publizitate ona ote zen ere ez dakit. Zer esana, behintzat, eman zuen gure artean.

Ezleku guztietatik, ordea, hormak dira jaun eta jabe. Denetarik aurki zenezake. Maiz, aldarrikapen azpian ezkutatu-tako literatura. Algortako etxe zahar bateko horma batean ikusi nuen, «askatasun bakarra ametsetan gordetzen da». Tira, «gordetsen» zekarren hormak, baina horrek ere badu zer. Urrunago, Genoan (Italia), azal aldaketan zegoen horma batean irakurria: «Non vogliamo i fatti, vogliamo promesse» (Ez dugu egitaterik nahi, promesak nahi ditugu). Literaturaren promesa. Horma zuria promes leku da bat-bateko inspirazioarentzat. «Hay algo más importante que yo?» (Ba al da neu baino garrantzitsuago den zerarik?). Idazlea handi sentitzen zen unean idatzitakoa, nonbait.

Hormak, eta komunetako atea. Hor altxor handiak aurki zenitzake. Telefono zenbaki asko, abestiren baten letra, aldarrikapen ozenak, bateren baten maitasun aitorten sekretua, norbaitek utzitako izena. Besterik ere bai. «No cometas el error de pensar que el hoy es un ensayo para el mañana. El hoy es para hoy» (Ez ezazu pentsa gaurkoa bihar-korako saiakera denik. Gaurkoa gaurko da). Komunean eta kuleroak behean dituzula horrelakorik irakurtzeak zer pentsa ematen du; kuleroak bizkor goratzeko gogo. Inoiz ez dut taberna bateko komuneko atean ezer idatzi. Tira, bai, egin dut, baina hutsalkeriaren bat denboraren bidean ahaztu egin dudana. Zenbait gauza irakurtzerakoan inoiz erantzuteko gogo izan dut. Ez da nire inpresioa bakarrik, koa-drilako lagun batek kontatu zigun behin komunetik irten-dakoan erantzun egin zuela. Horrelako zerbait irakurri zuen: «Te he dejado y no te has muerto. Tus palabras eran mentira» (Utzi zaitut eta ez zara hil. Gezurrezkoak ziren zure hitzak). «Oker zaude, hilda nago», erantzun zion berak. Ezlekuak batzen ari nintzela ezagun batek eman zidan Eskoria-

tzako unibertsitatean behin irakurri zuen esaldia: «dakienak badaki, ez dakienak baleki, zein ederki!». Baina guztietatik bitxiena makillaje kutxa batean agertutakoa. «Oh belleza! Tú haces menos horrible el mundo» (O edertasuna! Munduari izugarrikeria gutxitzen diozu).

Kontuak kontu, literatura, sarri, ezlekuetarako egina dagoela dirudi.

Ezagutzen ez nituen idazle horiek

Idazle ezezagunez inguratuta bizi naiz. Egia da: inguruan baditut betitik ezagutzen dituzten idazleekin konformatzen direnak. Ni, baina, ez naiz horrelakoa. Ezezagunen deskubrimendu bakartiak asetzen nau. Tomas Tranströmer «Ezezaguna», esaterako, iaz ezagutu nuen. Literaturako Nobel saria jaso zezaketenen artean zegoen, entzuten zen izen-abizenetako bat. Nik artean ez nuen ezagutzen eta dokumentazio lan itzela egin nuen bere lan eta bizitzaz zerbait jakiteko. Suediarra, psikologoa, espetxeetan lan egindakoa. Txundigarria bere egoera: apoplexia batek jota, ezin du hitz egin baina bai idatzi. Ez zioten saria eman eta urte luze batez ahaztu egin nuen ezezagun hura. 2011n eman diote literaturako Nobel saria. Eta «ezezaguna» hitza berriz ere azaldu da eta ez soilik nire ahotsean. 2009an Herta Müllerrekin ere antzeko zerbait gertatu zen. Beste «ezezagun» bati eman zioten ustez idazle batentzat lorpenik handiena den Nobel saria.

Azken boladotan ezezagun nahiko aurkitu ditut (zuk ere egin zenezake, liburu-dendatan sartu eta patxadaz begiratzea besterik ez dago). Mozambikeko Mia Couto (Beira, 1955) ezagutu berri dut. Bai, zuk dagoeneko badakizu nor den, edo zuzenago esanda, ezagutzen duzu. Nik ez nuen ezagutzen eta bi libururen bidez egin dut: *Cronicando* (Kronikatzen) eta *Venenos de Deus, remédios do Diabo* (Jainkoaren pozoiak, Deabruaren erremedioak). Biak Txalaparta argitaletxeak kaleratuak. Kasualitate hutsa izan da; kasualitate hutsa izan zen moduan Tonino Benacquista (Choisy-Le-Roi, 1961)

ezagutzea. *Saga* liburuarekin topatu nuen lehenengoz Frantzia jaio eta italiar jatorria duen idazleak telebista saio ezberdin batean gertatutakoaren gainean idatzi zuen eleberri ona. Modu bertsuan ezagutu dut Ivan Cotroneo (Napoli, 1968). Idazlea eta gidoilaria da. 2003az geroztik baditu zenbait eleberri: *Il re del mondo* (Munduko erregea), *Cronaca di un desamore* (Maitasun baten gainbehera) eta *Un bacio* (Musu bat). Azken horren bidez ezagutu nuen nik. 93 orrialdeko eleberri labur bezain profetikoan, Ruperrek esango lukeen moduan. Interesgarria. Eta ezezaguna. Ez da ezagutu dudana italiar bakarra. Tiziano Scarpa (Venezia, 1963) lagun batek gomendatu zidan. Egia esan liburu bat gomendatu zidan, *Venezia è un pesce* (Venezia arrain bat da). Nire lagun horrek izugarri maite du Venezia, eta liburu hori maitasun ariketa bat zela esan zidan. Erosi nuen liburua. Eta beste ezezagun bat aurkitu nuen. Liburu batek, batzuetan, besapean beste bat dakar. Scarpak Gabriele Picco (Brescia, 1974) ekarri zidan. *Cosa ti cade dagli occhi* (Begietatik jausten zaizuna). Idazle hori artista ere bada, eta New Yorkeko Moma Museoan bere artelanak aurki litezke. Erosi dudana bere bigarren eleberria da. Mina ardatz duen eleberria da, mina eta hori gailentzeko ahalegina. Bide batez esan behar dut liburua katalanez ere badagoela (*El que et cau dells ulls*, Columna argitaletxeak kaleratua). Italiar ezezagunekin gogaitua, beste toki batzuetara jotzean Octavio Pineda (Kanaria uharteak, 1979) ezagutu nuen. Kanariar poeta gazteen taldean kokatu dute. *Amasijos, conversaciones y otras ciudades* (Piloak, solasaldiak eta beste hiri batzuk) da eskuratu dudana poema liburua. Frantziako Tolosan bizi izan zen espainiar hizkuntzarako irakurle lanetan, eta gaur egun Errumaniako Napoca hirian (ez Napoka Irian) bizi da.

Idazle «ezezagunei» dagokienez, aurreiritzi asko aurkitu ditut. Eta harritu nau. Eta konturatu naiz nire inguruko lan-kideentzat zenbat idazle ezezagun dagoen. Eta zerrenda bat egin dut oker ote nagoen jakiteko. Ur Apalategi, Iñigo Aranbarri, Leire Bilbao, Xabier Etxeberria, Martin Etxeberria,

Harkaitz Cano, Eider Rodriguez, Lander Garro, Irati Jimenez, Edorta Jimenez, Juanra Madariaga, Jose Luis Otamendi, Lutxo Egia, Karmele Jaio, Ixiar Rozas, Xabier Mendiguren, Katixa Agirre, Joxean Agirre, Laura Mintegi, Jasone Osoro, Koldo Izagirre, Juanjo Olasagarre, Rikardo Arregi, Itxaro Borda, Gotzon Barandiaran, Hasier Etxeberria, Xabier Artola, Jose Luis Padron, Jon Benito, Paddy Rekalde, Pako Aristi, Oier Guillan, Juan Luis Zabala, Bernardo Atxaga, Patxi Zubizarreta, Jon Arretxe, Xabier Etxaniz Rojo, Iban Zaldua, Aritz Gorrotxategi, Imanol Murua Uria, Joseba Sarrionandia, Karlos Linazasoro, Arrate Egaña, Markos Zapiain, Aitziber Etxeberria, Uxue Apaolaza, Uxue Alberdi, Iratxe Esnaola, Garazi Goia, Fernando Morillo, Joxe Mari Iturralde, Tere Irastortza, Luigi Anselmi, Ana Urkiza, Ferxtu Izquierdo, Txiliku, Asier Serrano, Castillo Suarez, Xabier Gantzarain, Miren Agur Meabe, Xabi Borda, Beñat Sarasola, Mikel Etxaburu, Ramon Saizarbitoria, Pedro Alberdi, Jon Alonso, Pello Añorga, Aurelia Arkotxa, Joxemiel Bidador, Antonio Casado da Rocha, Ramon Saizarbitoria, Aingeru Epaltza, Andolin Eguzkitza, Luis Garde, Jon Gere-diaga, Juan Kruz Igerabide, Karmele Igartua, Kirmen Uribe, Amaia Lasa, Jose Angel Irigaray, Pello Lizarralde, Xabier Montoia... eta abar... eta abar... eta abar... ezezagunak dira nire lankide batzuentzat. Badakit pasatuko zaidala, baina gaur, triste nago.¶